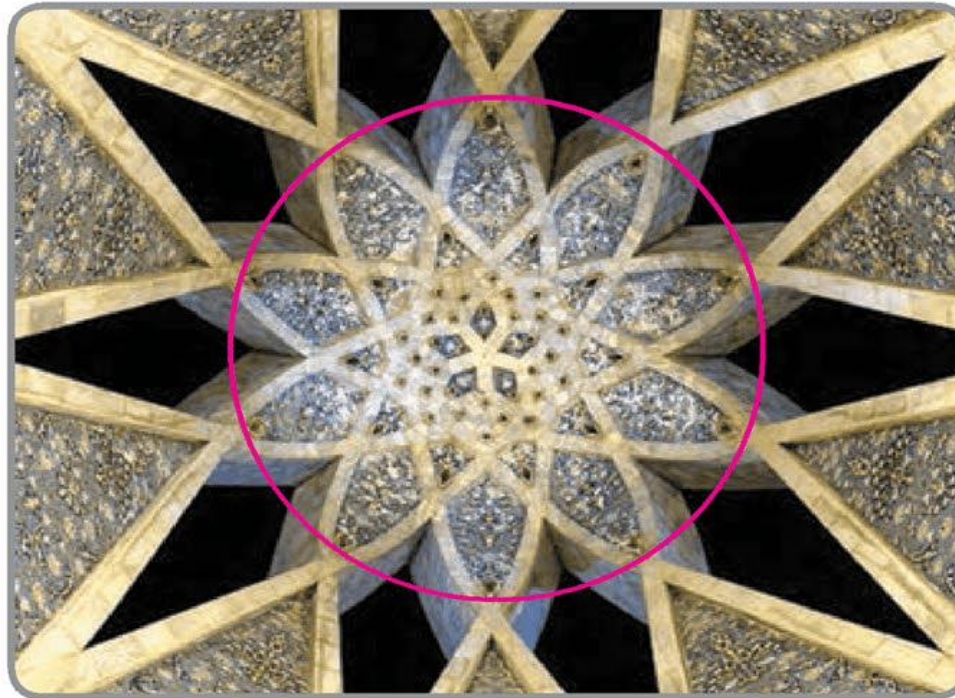

دایره

فصل ۹

زاویه‌های محاطی و مرکزی و ارتباط آنها با کمان‌ها در دایره، کاربرد بسیاری در طراحی نقش فرش‌ها و دیگر صنایع دستی و معماری دارد.

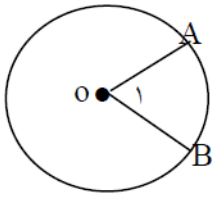
در تصویر بالا نمای داخلی سقف آرامگاه حکیم خیام نیشابوری را مشاهده می‌کنید. خیام، فیلسوف، ریاضی‌دان، ستاره‌شناس و رباعی‌سرای ایرانی قرن پنجم هجری شمسی است. یکی از برجسته‌ترین کارهای وی اصلاح گاهشماری ایران در زمان وزارت خواجه نظام الملک در دوره سلجوقی است.

درس دوم

زاویه مرکزی

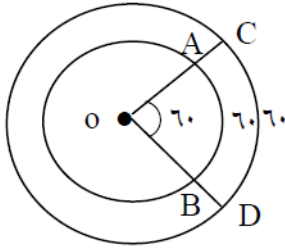
زاویه مرکزی: زاویه‌ای است که رأس آن روی مرکز دایره و اضلاع آن شعاع‌های دایره هستند.

$$\widehat{O}_1 = \widehat{AB}$$

اندازه زاویه مرکزی برابر است با اندازه کمان روبروی آن.

یک رابطه مهم:

$$\frac{\widehat{AB} \text{ کمان}}{360} = \frac{\widehat{AB} \text{ طول کمان}}{\text{محیط دایره}}$$

مثال 1) اگر $\overline{OB} = 1 \text{ cm}$ باشد، طول کمان $\widehat{AB}$ چقدر است؟

$$\Rightarrow \text{محیط دایره} = 2\pi r = 1 \times 2 \times \pi = 2\pi$$

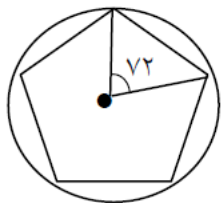
$$\frac{60}{360} = \frac{x}{2\pi} \quad \rightarrow \quad x = \frac{60 \times 2\pi}{360} = \frac{\pi}{3}$$

مثال 2) اگر $\overline{OD} = 2 \text{ cm}$ باشد، طول کمان $\widehat{CD}$ چقدر است؟

$$\Rightarrow \text{محیط دایره} = 2 \times 2 \times \pi = 4\pi$$

$$\frac{60}{360} = \frac{x}{4\pi} \quad \rightarrow \quad x = \frac{60 \times 4\pi}{360} = \frac{2\pi}{3}$$

طریقه رسم پنج ضلعی منتظم: ابتدا 360° را تقسیم بر ۵ کرده و اندازه زاویه مرکزی ۵

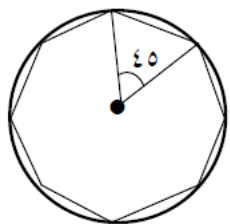

ضلعی منتظم را به دست می آوریم. $\left(\frac{360}{5} = 72\right)$ حال زاویه مرکزی 72° درجه را رسم

می کنیم. دهانه پرگار را به اندازه کمان 72° درجه باز کرده و سوزن پرگار را روی یکی از نقاط برخورد

اضلاع زاویه با محیط دایره قرار داده و کمان های پی در پی می زنیم. حال نقاط ایجاد شده را به هم وصل

طریقه رسم هشت ضلعی منتظم: ابتدا 360° را بر ۸ تقسیم کرده و اندازه زاویه مرکزی

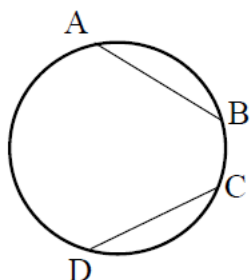

۸ ضلعی منتظم را به دست می آوریم $\left(\frac{360}{8} = 45\right)$. دهانه پرگار را به اندازه کمان 45°

درجه باز کرده و از یک نقطه دلخواه کمان های پی در پی می زنیم. حال نقاط ایجاد شده را به هم وصل می -
کنیم.

نکته ۱: برای رسم هر n ضلعی منتظم مشابه روش های بالا عمل می کنیم.

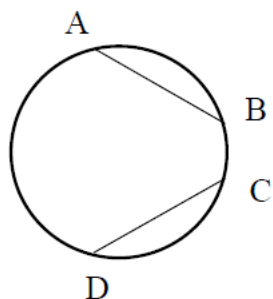
نکته ۲: وترهای نظیر کمان‌های مساوی با یکدیگر برابر می‌باشند.

$$\widehat{AB} = \widehat{CD} \Rightarrow \overline{AB} = \overline{CD}$$

نکته ۳: کمان‌های نظیر وترهای مساوی با یکدیگر برابر هستند.

$$\overline{AB} = \overline{CD} \Rightarrow \widehat{AB} = \widehat{CD}$$

نکته ۴: قطر دایره، دایره را به دو کمان 180° درجه تقسیم می‌کند.

نکته ۵: محیط دایره، برابر 360° درجه است.

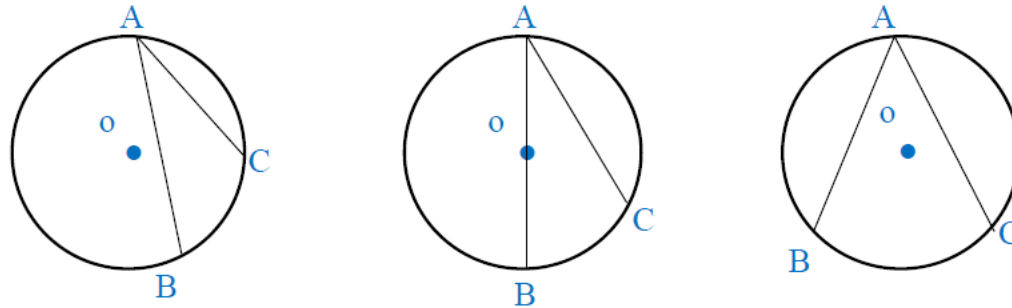
درس سوم

زاویه محاطی

زاویه محاطی: به زاویه‌ای گفته می‌شود که رأس آن روی محیط دایره و اضلاع آن وترهای دایره باشند.

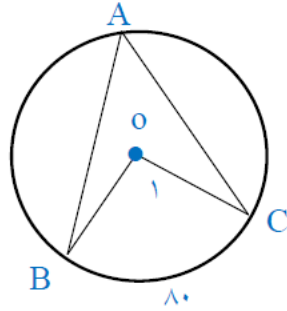
با توجه به مرکز دایره و وضعیت قرارگرفتن وترها نسبت به مرکز دایره، سه نوع زاویه محاطی می‌توانیم ایجاد کنیم.

$$\widehat{A} = \frac{\widehat{BC}}{2}$$

↔

✓ اندازه زاویه محاطی نصف کمان روبروی آن است.

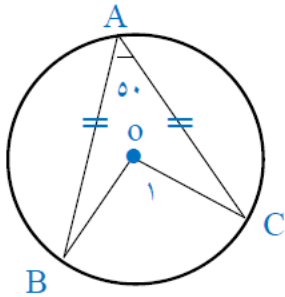

سوال 1) در شکل مقابل اندازه زاویه‌های خواسته شده را به دست آورید.

$$\hat{A} = 40^\circ$$

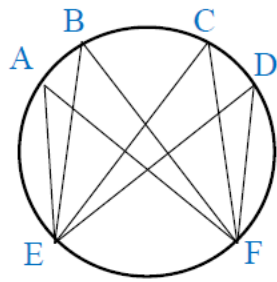
$$\hat{O}_1 = 80^\circ$$

سوال 2) در شکل مقابل اندازه زاویه‌های خواسته شده را به دست آورید.

$$\hat{O}_1 = 100^\circ \quad \widehat{AB} = 130^\circ \quad \widehat{BC} = 100^\circ$$

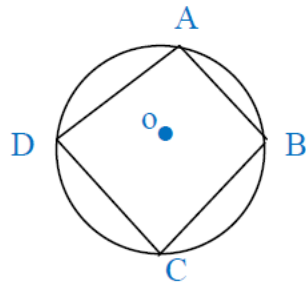

نکته ۱: بی‌شمار زاویه محاطی رو به روی یک کمان وجود دارد.

نکته ۲: زوایای محاطی رو به روی یک کمان با هم برابرند.

$$\hat{A} = \frac{\widehat{EF}}{2}, \quad \hat{B} = \frac{\widehat{EF}}{2}, \quad \hat{C} = \frac{\widehat{EF}}{2}, \quad \hat{D} = \frac{\widehat{EF}}{2} \Rightarrow \hat{A} = \hat{B} = \hat{C} = \hat{D}$$

نکته ۳: به چهارضلعی که چهار رأس آن روی محیط دایره باشد، چهارضلعی محاطی گفته می‌شود.

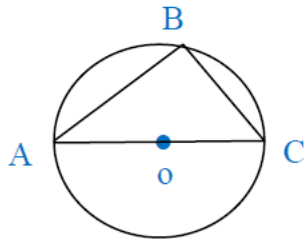

شود. و زاویه‌های روبرو در این چهارضلعی مکمل یکدیگرند.

$$\hat{A} + \hat{C} = 180^\circ$$

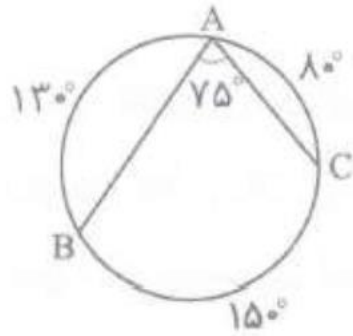
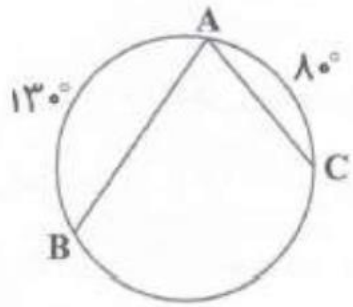
$$\hat{B} + \hat{D} = 180^\circ$$

نکته ۴: زاویه محاطی رو به روی قطر ۹۰ درجه است.

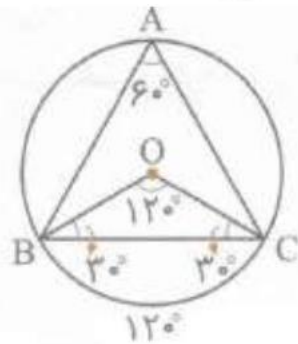
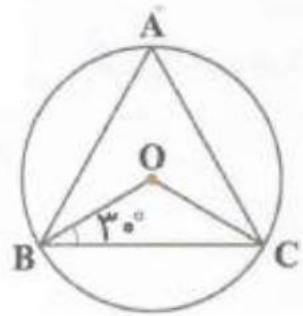

$$\hat{B} = \frac{\widehat{AC}}{2} = \frac{180^\circ}{2} = 90^\circ$$

مثال) در شکل های زیر اندازه زاویه A را محاسبه کنید؟

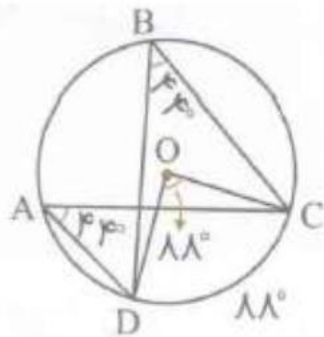
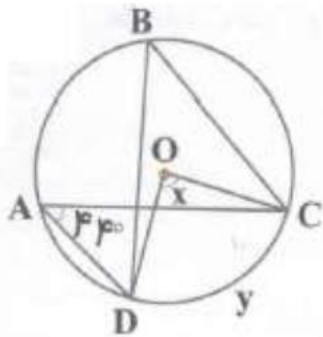
جمع کمان های دایره 360° است، پس کمان BC باید 150° باشد.
 $\Rightarrow A = 150^\circ \div 2 = 75^\circ$

مثلث OBC متساوی الساقین است، پس زاویه C هم برابر با 30° و زاویه O برابر با 120° است. کمان BC روبروی زاویه مرکزی O است، پس آن هم 120° است.

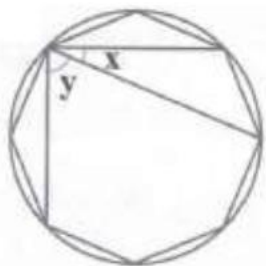
$$\hat{A} = 120^\circ \div 2 = 60^\circ$$

در شکل زیر اندازه زاویه و کمان مجهول را محاسبه کنید؟

در این شکل، زاویه های A و B روبروی کمان DC هستند، پس این دو زاویه با هم برابرند ($\hat{A} = \hat{B} = 44^\circ$)، بنابراین $\widehat{DC}$ دو برابر این زاویه ها یعنی، 88° است و زاویه مرکزی O که روبروی این کمان است هم، 88° است.

مثال ۸ ضلعی زیر منتظم است. اندازه زاویه های x و y را محاسبه کنید؟

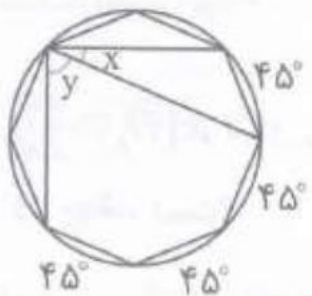

۸ ضلعی منتظم، دایره را به هشت قسمت مساوی تقسیم می کند، پس اندازه هر کمان کوچک $360^\circ \div 8 = 45^\circ$

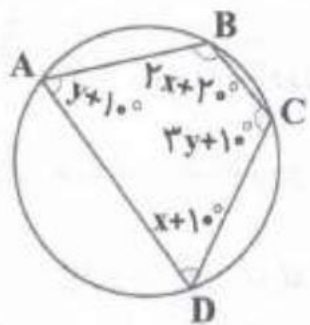
است. روبه روی زاویه x ، یک کمان 45° و روبه روی زاویه y ، سه کمان 45° قرار دارد.

$$\hat{x} = 45^\circ \div 2 = 22.5^\circ$$

$$\hat{y} = 135^\circ \div 2 = 67.5^\circ$$

مثال در شکل زیر مقدار x و y را پیدا کنید؟

زاویه های A و C روبه روی هم هستند، پس جمع آن ها 180° است.

$$y + 10^\circ + 3y + 10^\circ = 180^\circ \Rightarrow y + 3y = 180^\circ - 10^\circ - 10^\circ \Rightarrow 4y = 160^\circ \Rightarrow y = \frac{160^\circ}{4} = 40^\circ$$

زاویه های B و D ، روبه روی هم هستند، پس جمع آن ها 180° است.

$$2x + 20^\circ + x + 10^\circ = 180^\circ \Rightarrow 2x + x = 180^\circ - 20^\circ - 10^\circ \Rightarrow 3x = 150^\circ \Rightarrow x = \frac{150^\circ}{3} = 50^\circ$$